

Nr 10

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående befogenheten att besluta om åtal mot svensk medborgare för utom riket förövat brott.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nr 453 i första kammaren av herr *Hanson, Per-Olof*, och nr 580 i andra kammaren av herr *Rylander* och fröken *Elmén*. I motionerna, vilka är likalydande, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att i det förslag till brottsbalk, som kan väntas komma att föreläggas riksdagen, befogenheten att besluta om åtal mot svensk medborgare för utom riket förövat brott i vissa fall överflyttas från Kungl. Maj:t till statsåklagare.

Beträffande motiveringen för motionärernas hemställan får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser m. m.

I 1 kap. strafflagen upptages bestämmelser om svensk domstols behörighet att döma över brott som begåtts utom Sverige. De där angivna kompetensreglerna ger svensk domstol en relativt vidsträckt behörighet. Domsrätten utövas dock av olika skäl i praktiken inom väsentligt snävare gränser än vad dessa regler medger. Mången gång föreligger svårigheter att anskaffa erforderlig utredning och bevisning rörande brott som förövats utom riket. Även andra hinder av processrättslig art kan försvåra domsrättens utövande. Kompetensreglernas tillämpning begränsas också genom den lämplighetsprövning som äger rum i sådana fall där för åtal kräves förordnande av Kungl. Maj:t (särskild åtalsprövning).

Enligt 1 kap. 1 § strafflagen kan svensk medborgare utan särskild åtalsprövning åtalas vid svensk domstol för utom riket begånget brott som riktar sig mot Sverige eller svensk man eller som förövats å svenskt fartyg eller luftfartyg. Särskild åtalsprövning kräves ej heller i det fall att gärningsmannen är krigsman och brottet är begånget å område där avdelning av svenska krigsmakten befinner sig (3 a §). Åtal kan väckas i Sverige mot svensk medborgare även för annat utom Sverige förövat brott; såsom förutsättning härför gäller dock att Kungl. Maj:t förordnar om åtal.

Pågående reformarbete

I *straffrättskommitténs förslag* till brottsbalk (SOU 1953: 14) upptages regler om strafflags tillämplighet i rummet i 23 kap. 6—12 §§. Bestämmelserna innebär i vissa hänseenden en utvidgning av den svenska straffrättsliga kompetensen. Brottsbalksförslagets regler om särskild åtalsprövning företer också avvikelser från vad nu gäller. I 7 § behandlas brott som begås utom riket. I samma § lämnas föreskrifter om särskild åtalsprövning. Såvitt gäller brott som utom riket förövats av svensk medborgare innebär förslaget att varje brott som ej riktat sig uteslutande mot utländskt intresse skall kunna åtalas vid svensk domstol utan åtalsprövning. Med brott mot utländskt intresse avses enligt kommittén brott som riktar sig mot främmande stat eller mot utlänning eller utländsk sammanslutning. Beträffande sitt förslag till regler om särskild åtalsprövning anför straffrättskommittén följande:

Enligt gällande lag skall i de fall där särskild åtalsprövning är föreskriven prövningen verkställas av Kungl. Maj:t. Då fråga är om brott av utlänning å område där avdelning av krigsmakten befinner sig för annat ändamål än övning kan Kungl. Maj:t emellertid enligt SL I: 3 a tredje stycket uppdraga åt högste militäre chefen på stället att förordna om åtal. I sistnämnda hänseende överensstämmer förslaget med gällande lag. Kommittén har övervägt att för övriga fall där åtalsprövning nu tillkommer Kungl. Maj:t anförtro prövningen åt riksåklagaren. Särskilt då fråga är om brott av utlänning eller av svensk medborgare som efter brottet förlorat sitt svenska medborgarskap kunna emellertid stundom hänsyn av politisk natur böra inverka på bedömandet i åtalsfrågan. Med hänsyn härtill har det ansetts lämpligast att för dessa fall låta åtalsprövningen liksom hittills verkställas av Kungl. Maj:t. För det fall att gärningsmannen är svensk medborgare torde däremot, bland annat för att möjliggöra ett enklare och snabbare förfarande, åtalsprövningen kunna anförtros åt riksåklagaren.

Kommittéförslagets ifrågavarande bestämmelser om särskild åtalsprövning upptogs ej i det år 1958 till *lagrådet* remitterade förslaget till brottsbalk. Frågan om reglernas utformning berördes emellertid i lagrådets den 20 december 1958 avgivna utlåtande över förslaget. I anslutning till departementsförslagets 2 kap. med bestämmelser om tillämpligheten av svensk lag angående brott anförde lagrådet följande:

Straffrättskommitténs förslag till 23 kap. innehåller ej allenast materiella regler om svensk lags och svensk domstols kompetens utan även regler om *åtalsprövning*. Dessa bestämmelser ha vid departementsbehandlingen ansetts böra upptagas till behandling i samband med påföljds-systemet. Om de ej få sin plats i förevarande kap., skulle emellertid den därmed åsyftade stora praktiska begränsningen av de svenska straffanspråken försvinna ur bilden och kapitlet ge en felaktig föreställning av vad som i verkligheten är avsett. Enligt lagrådets mening är det även av andra skäl

ändamålsenligt att införa åtalsbegränsningar i deras praktiska sammanhang med kompetensreglerna. De bestämmelser som förordats i kommittéförslaget synas emellertid mer än nödvändigt detaljerade för att behöva inskrivas i lagen. Det torde i huvudsak vara till fyllest, att lagen innehåller en regel om att för åtal av brott som begåtts utom riket kräves förordnande av Konungen eller den Konungen bemyndigat. Genom administrativ författning eller särskilda bemyndiganden kan i så fall prövningen av de enskilda fallen i erforderlig utsträckning överlämnas till lämpliga organ, såsom riksåklagaren, militär chef för avdelning vid krigsmakten m. fl. Särskilda föreskrifter kunna också utfärdas om åtal beträffande brott i riket angränsande zoner, på utlandsfärjor och dylikt, liksom om åtal för brott som förövats å svenska fartyg eller luftfartyg. Beträffande sistnämnda kategori kan dock övervägas att regleringen göres i lagen (jfr 23: 7: 2 sista punkten i kommittéförslaget). Då departementschefen uppskjutit sitt ställningstagande till utformningen av åtalsreglerna, har lagrådet emellertid icke ansett sig böra ingå på en närmare bedömning av frågan.

Utskottet

Frågan om svensk domstols behörighet att döma över brott som svensk medborgare förövat utom riket regleras i strafflagens 1 kap. Reglerna ger domstolen en förhållandevis vidsträckt behörighet. Domsrätten utövas dock av olika skäl i praktiken inom väsentligt snävare gränser. Detta betingas bl. a. av svårigheter att anskaffa erforderlig utredning och bevisning samt andra hinder av processrättslig art. Domsrättens utövande begränsas också genom regler om särskild åtalsprövning i vissa fall. Genom den särskilda åtalsprövningen, som enligt gällande lag skall verkställas av Kungl. Maj:t, avses att åstadkomma en lämplig begränsning i den faktiska utövningen av domsrätten.

I nu förevarande motioner har ifrågasatts om icke den åtalsprövning som verkställs av Kungl. Maj:t när svensk medborgare skall åtalas här i riket för utom riket förövat brott åtminstone i enklare fall skulle kunna anförtros åt statsåklagare, d. v. s. landsfogdar och förste stadsfiskaler. Motionärerna har bl. a. framhållit, att frågan fått ökad aktualitet med den alltmera ökande internordiska samfärdseln. Spörsmålet skulle enligt motionärerna lämpligen kunna beaktas i samband med det pågående arbetet på en brottsbalk. Motionärerna begär därför att riksdagen anhåller hos Kungl. Maj:t att i det brottsbalksförslag som kommer att föreläggas riksdagen befogenheten att besluta om åtal mot svensk medborgare för utom riket förövat brott i vissa fall överflyttas från Kungl. Maj:t till statsåklagare.

I det föregående har utskottet lämnat en kort redogörelse för gällande regler rörande åtalsprövning i här avsedda fall ävensom för den utformning som dessa regler erhållit i straffrättskommitténs förslag till brottsbalk. Av redogörelsen framgår att varje brott som svensk medborgare förövat utom riket och som ej riktat sig uteslutande mot utländskt intresse

enligt brottsbalksförslaget skall kunna åtalas vid svensk domstol utan särskild åtalsprövning. Vidare skall den åtalsprövning som med denna regel kan ifrågakomma beträffande svensk medborgare enligt förslaget anföras av riksåklagaren. Av den föregående redogörelsen framgår jämväl att lagrådet i ett uttalande rörande kommittéförslaget anförde, att de förordade bestämmelserna om åtalsprövning syntes mer än nödvändigt detaljerade för att behöva inskrivas i lagen och att det i huvudsak torde vara tillfyllest, att lagen innehåller en regel om att för åtal av brott som begåtts utom riket kräves förordnande av Konungen eller den Konungen bemyndigat. Enligt lagrådet skulle i så fall genom administrativ författning eller särskilda bemyndiganden prövningen av de enskilda fallen i erforderlig utsträckning kunna överlämnas till lämpliga organ.

Till de förändringar av reglerna om särskild åtalsprövning som kan komma att följa på grund av framlagda förslag kommer riksdagen att få ta ställning i en nära framtid. Utskottet anser därför icke erforderligt att något initiativ i nuvarande läge tages från riksdagens sida. Av det redovisade materialet synes emellertid kunna slutas att de av motionärerna framförda önskemålen om en förenkling av åtalsprövningen kommer att vinna beaktande vid det pågående reformarbetet.

Under hänvisning till vad här ovan anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motioner, I: 453 och II: 580, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 februari 1960

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: fru Gärde Widemar, herrar Ahlkvist, Branting, Per Olofsson, Robert Johansson, Gezelius*, Per-Olof Hanson och fröken Mattson;

från andra kammaren: herrar Landgren, Hedqvist, fru Johansson, herrar Onsjö, Edlund, Gustafsson i Borås, fru Lidman-Frostenson och herr Andersson i Storfors.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.